

Pr. dr. prof. Bogdan Racu

**Sfântul Ierarh Iosif cel Milostiv,
Mitropolitul Moldovei**
Din file de istorie în pagini de Sinaxar

Tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Editura DOXOLOGIA
2018

Cuprins

Lista abrevierilor	7
Cuvânt înainte	9
Introducere	11
1. Primii ani și formarea sa	20
2. Pe treptele slujirii	33
Egumen	34
Profesor	38
Director de seminar	40
Arhiereu	45
3. Mitropolit al Moldovei	49
Mitropolia Moldovei la venirea în scaun a lui Iosif Naniescu	49
Activitatea pastoral-misionară și administrativă	56
Activitatea culturală și editorială	63
Relația Mitropolitului Iosif cu Seminarul Veniamin	69
Păstrător al Tradiției	77
Sfințenia vieții	89
Iosif cel milostiv – activitatea social-filantropică	92
4. Recunoașterea – receptarea sfințeniei	101
Jubileul de 25 ani ca mitropolit	101
Înmormântarea	105
Pomenirile	108
Mărturii privind evlavia de la mormântul său	113
Canonizarea	125
Concluzii	131

Anexe	137
Bibliografie	211

Lista abrevierilor

- BAR – Biblioteca Academiei Române
- BOR – Biserica Ortodoxă Română, București
- GB – Glasul Bisericii, București
- MM – Mitropolia Moldovei, Iași
- MMS – Mitropolia Moldovei și Sucevei, Iași
- MO – Mitropolia Olteniei, Craiova
- RT – Revista Teologică, Iași
- ST – Studii Teologice, București
- TV – Teologie și Viață, Iași

*Tablou cu Mitropolitul Iosif Naniescu
pictat de Gh. Tattarescu în 1897*

Cuvânt înainte

Se cuvine să-I mulțumim lui Dumnezeu pentru faptul că a binecuvântat să odrăslească pe pământul Moldovei o floare atât de frumoasă arătată în chipul *Sfântului Ierarh Iosif cel Milostiv*. A fost om de cultură, ctitor de Catedrală, implicat adânc în evenimentele din Moldova și din Țară, la sfârșitul veacului al XIX-lea și începutul veacului XX. Dar nu pentru aceste motive s-a făcut propunerea de canonizare. Bunătatea sufletului său, milostenia mâinilor sale, iubirea și căldura inimii sale au arătat un om de o ținută aparte, un chip care, puțin câte puțin, s-a arătat contemporanilor și după plecarea sa dintre pământeni, ca un chip de bărbat în Hristos, aureolat cu nimbul sfințeniei.

În incinta Sfintei Mitropolii sunt morminte care adăpostesc osemintele multor mitropoliți ai Moldovei, oameni vrednici și de seamă, cu realizări importante în viața și lucrarea lor. Dar spre nici un mormânt nu se îndreaptă credincioșii într-un număr atât de mare și cu o evlavie atât de adâncă precum se îndreaptă spre mormântul *Sfântului Iosif cel Milostiv*. Evlavia lor, îngenuncherile lor la mormânt, numărul mare de candelă și lumânări aprinse, rugăciunile pe care le fac către Dumnezeu în fața mormântului arată că ei simt că acolo, în mormânt, se găsește cineva cu totul și cu totul aparte. Credincioșii au capacitatea să sesizeze, mult mai mult decât învățații acestei lumi, unde este omul lui Dumnezeu și unde nu este. Necunoscându-l personal, despărțiți de el de un veac, credincioșii simt că pot să spună un cuvânt Sfântului Iosif, cu încredințarea că al lor cuvânt este luat de Sfântul Iosif și dus în fața Tronului Preasfintei Treimi.

De aceea, ne bucurăm pentru că, pe lângă salba de nesemate formată din Sfinții Moldovei din toate timpurile, se adaugă și *Sfântul Iosif cel Milostiv*, rugător pentru Moldova, pentru Țară și pentru întreaga lume, iar noi viețuind în proximitatea mormântului său și nu departe de locul unde se află sfintele și binecuvântatele sale moaște, primim parcă mai multă încredințare, mai multă îndrăzneală întru cele către Dumnezeu, mai mult entuziasm și, în cele din urmă, mai multă determinare duhovnicească, pentru a încerca cu toate scăderile și slăbiciunile noastre, să mergem totuși pe același drum pe care cu atâta cuprindere și inimă legată de Dumnezeu l-a parcurs *Sfântul Iosif cel Milostiv, Mitropolitul Moldovei*.

Binecuvântăm apariția lucrării *Sfântul Ierarh Iosif cel Milostiv, Mitropolitul Moldovei. Din file de istorie în pagini de Sinaxar*, scrisă de părintele inspector Bogdan Racu, publicată la Editura „Doxologia” a Arhiepiscopiei Iașilor. Rugăm pe Sfântul Ierarh Iosif să aducă folos duhovnicesc credincioșilor care o vor citi, iar cercetătorilor trecutului Istoriei Bisericii Ortodoxe Române îndemnul de a scoate din arhive informații noi despre viața și activitatea Sfântului Iosif.

† TEOFAN

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Introducere

Potrivit rânduielii ortodoxe, arhierul este prezent permanent în bisericile eparhiei pe care o păstorește. Numele îi este pomenit la fiecare slujbă oficiată, semnătura sa pecetluiește sfântul antimis fără de care nu se poate aduce *Jertfa nesângeroasă* în cadrul Sfintei Liturghii, iar chipul său străjuiește din tabloul așezat în jilțul arhieresc și uneori din pictura votivă în care sunt reprezentați ctitorii. Din chipuri, unii ierarhi s-au transformat în icoane alcătuiind o Istorie a Bisericii Ortodoxe Române în „chipuri și icoane”, care a trecut din manualele și lucrările de specialitate în file de calendar și sinaxar. În istoria de peste 600 de ani, Mitropolia Moldovei a fost păstorită de ierarhi vrednici, unii cinstiți ca sfinți de credincioșii pe care i-au păstorit. Au fost recunoscuți până în prezent în rândul Sfinților cinci mitropoliți și trei episcopi ai eparhiilor sufragane.

Pe parcursul întregului an calendaristic sunt înscriși în calendar ierarhi care au păstorit cu vrednicie și sfințenie în toate scaunele episcopale, arhiepiscopale sau cel mitropolitan al Moldovei: Sfântul Leontie în secolul al XV-lea, Sfântul Varlaam în prima jumătate a secolului al XVII-lea, Sfinții Dosoftei și Teodosie în cea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea, Sfântul Pahomie la începutul secolului al XVIII-lea, iar Sfântul Iacov după mijlocul aceluiași secol. Nu există în Biserică o regulă privind timpul canonizării. Unii au fost înscriși în calendare la scurt timp de la trecerea în veșnicie, alții după mai multe secole. Evlavia poporului este un important criteriu al recunoașterii sfințeniei, timpul fiind doar un test cât de profund a pătruns această evlavie. Dar, așa cum remarca mitropolitul Veniamin Costachi în *Viețile Sfinților*

pe decembrie tipărită la Mănăstirea Neamț, viețile sfinților se fac cunoscute pentru „ca nu prin trecerea vremii să se facă cu totul neștiuți acești părinți neamului cestui mai de pe urmă și ca să se arate că dintru toate neamurile își alege Dumnezeu pre robii Săi cei ce urmează voii și poruncilor Lui”¹.

Ultima canonizare a unui ierarh român a avut loc în anul 2017 când, în ședința sa din 5-6 octombrie, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a trecut în rândul Sfinților pe Mitropolitul Iosif Naniescu (1818-1902), care va purta numele *Iosif cel Milostiv, Mitropolitul Moldovei*, statornicind ca zi de pomenire a sa data de 26 ianuarie, dată la care a trecut la cele veșnice. S-a împlinit, astfel, un dor vechi al credincioșilor, mai cu seamă a celor din Moldova, manifestat ca evlavie față de blândul și bunul păstor de la Iași încă de la moartea sa.

A existat o preocupare constantă privitor la cunoașterea vieții Mitropolitului Iosif Naniescu. Un omagiu deosebit, cu referiri la diferitele aspecte ale activității ierarhului i s-a adus cu prilejul aniversării a 25 de ani de păstorire în scaunul Mitropoliei Moldovei și Sucevei, în anul 1900. Personalitatea Mitropolitului Iosif a făcut obiectul cercetărilor la scurt timp de la trecerea sa la cele veșnice. În 1939, Episcopul Tit Simedrea al Hotinului a venit cu o precizare privitoare la anul nașterii ierarhului, arătând că data corectă, confirmată de registrul mitrical din Răzălăi, este 15 iulie 1818, și nu 27 iulie 1820, așa cum apărea în *Autobiografia* Mitropolitului Iosif sau în inscripția de pe piatra de mormânt. Un an mai târziu, protosinghelul Vasile Vasilache, pe atunci preot la Catedrala Mitropolitană din Iași și director al cancelariei eparhiale, a publicat monografia *Iosif Naniescu, strălucit mitropolit al Moldovei*. Succesorul lui la conducerea cancelariei eparhiale din Iași, Velicu Dudu, a publicat, un an mai

¹ Mircea Păcurariu, *Sfinți daco-romani și români*, ediția a III-a, Editura Trinitas, 2007, p. 7.

târziu, un studiu în care urmărește relația Mitropolitului Iosif cu Academia Română. În 1942, la 40 de ani de la moartea ierarhului, mitropolitul de atunci, Irineu Mihălcescu, s-a îngrijit de comemorarea înaintașului său în scaun, cuvântul său rostit cu acest prilej fiind publicat. A fost comemorat și la un sfert de secol când preotul Constantin Nonea, vicarul administrativ al mitropoliei, a rostit un cuvânt în cadrul adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Iașilor, publicat apoi în paginile revistei oficiale a instituției. Preotul și istoricul Gabriel Cocora, în perioada cât a slujit la Catedrala Episcopală din Buzău și a fost consilier și vicar administrativ la Episcopia Buzăului, a publicat mai multe studii în care a urmărit biografia Mitropolitului Iosif, prietenia lui cu pictorul Gheorghe Tatterescu, relația cu Buzăul, cu Academia Română și cu Vasile Alecsandri, valorificând o mică parte din bogata corespondență a ierarhului. Preotul Alexandru Bardieru din Botoșani a fost și el interesat de biografia Mitropolitului Iosif, publicând în 1972 câteva precizări pornind de la *Autobiografia* pe care acesta o trimitea în 1893 ministrului Take Ionescu. În același an, preotul și istoricul Gheorghe Moisescu publica un studiu despre corespondența lui Gavriil Musicescu cu Mitropolitul Iosif Naniescu și probabil că tot el l-a îndemnat pe profesorul Ion Vîrtosu să-și publice, un an mai târziu, cercetarea *Mitropolitul Moldovei Iosif Naniescu, un compozitor necunoscut al secolului al XIX-lea*, în Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena pe anul 1973. Și în următorii doi ani, la Iași și București, au apărut studii privitoare la Mitropolitul Iosif. Cercetătorii Petre Costinescu și Florin Marinescu au inventariat *Cartea românească veche din biblioteca Mitropolitului Iosif Naniescu*, iar diaconul George Dincă a urmărit personalitatea muzicală a acestuia, incluzându-l între *Chipuri de ierarhi: compozitori, traducători, prelucrători și mari cântăreți ai muzicii bisericești*. Cu prilejul împlinirii a 80 de ani de la mutarea la Domnul a Mitropolitului

Iosif, în anul 1982, în paginile revistei *Mitropolia Moldovei* și Sucevei au fost publicate mai multe studii de către Mitropolitul Teoctist Arăpașu, Constantin C. Angelescu, Iustin Gașpar și Toma G. Bulat. Părintele Mircea Păcurariu a scris despre Mitropolitul Iosif în lucrările sale de sinteză *Istoria Bisericii Ortodoxe Române, Dicționarul Teologilor Români* ș.a. remarcând că „Mitropolitul Iosif Naniescu și-a înscris numele, prin atâtea fapte de seamă, în rândul ierarhilor cu viață îmbunătățită din trecutul Bisericii noastre, rămânând în amintirea credincioșilor ca «Iosif cel Sfânt»”². După anul 1990 au publicat studii referitoare la mitropolitul Iosif mai mulți cercetători, între care amintim pe Petre I. David, Iustin Gașpar, Ion Vicovan, Vasile Vasile, Sebastian Barbu Bucur, Nicușor Beldiman, Iulian Marcel Ciubotaru ș.a.

Textul de față, care își propune să prezinte viața și activitatea Mitropolitului Iosif Naniescu al Moldovei (1875-1902), accentuând asupra argumentelor recunoașterii sale în rândul Sfinților, nu este o monografie în sensul propriu al cuvântului, ci mai degrabă o hagiografie dedicată Mitropolitului Iosif, o filă extinsă a Patericului românesc. Cercetări viitoare, care să valorifice bogatul fond de arhivă privitor la epoca și lucrarea ierarhului, sperăm că vor conduce la monografia pe care o merită cu prisosință.

Între primele canonizări ale ierarhilor români, din anul 1955, s-a aflat un trăitor din secolul al XIX-lea, Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica (+1867), care l-a cunoscut și apreciat pe Iosif, ridicându-l în 1852 la rangul de protosinghel. Așa cum remarca Patriarhul Teoctist cu prilejul împlinirii a 80 de ani de la moartea Mitropolitului Iosif: „Cu trecerea timpului strădaniile Mitropolitului Iosif Naniescu apar tot mai luminoase

² Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, ediția a III-a, revăzută, Editura Trinitas, Iași, 2008, p. 144.

pentru că lucrarea sa a fost consacrată slujirii Bisericii strămoșești și înălțării Patriei [...]”³.

Mitropolitul Iosif și-a desfășurat activitatea într-o lume aflată în schimbare. Secolul al XIX-lea a fost un secol de profunde transformări ale societății românești. După restaurarea domniilor pământene a urmat perioada constituirii și organizării statului național modern, încheiată cu obținerea independenței depline între 1877-1878. Spre sfârșitul secolului naționalităților, idealul realizării statului național unitar i-a animat și pe români. Diferite curente de gândire au încercat să ghideze dezvoltarea României în drumul ei spre modernizare. Dorinței de a imita Occidentul nu doar în politică, ci și în celelalte aspecte ale vieții, i s-a opus reacția celor care respingeau preluarea fără simț critic a tot ce provenea de acolo, îndemnând să nu fie trecută cu vederea experiența autohtonă și moștenirea națională⁴. Și viața bisericească a trecut prin transformări profunde. Unirii Principatelor i-a urmat și unificarea bisericească. Reformele bisericești ale lui Alexandru Ioan Cuza au privit averile bisericești („Legea secularizării” – 1863), reorganizarea învățământului teologic, viața monahală („Decretul organic pentru reglementarea schimei monahicești” – 1864), organizarea bisericească („Decretul organic pentru înființarea unei autorități sinodale centrale” – 1864; „Legea pentru numirea de mitropoliți și episcopi eparhioți în România” – 1865). În 1872, a fost adoptată „Legea sinodală” prin care s-au pus bazele Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și pe baza căreia s-au întocmit diferite regulamente privitoare la viața bisericească.

³ Teoctist, *Mitropolitul Iosif Naniescu – 80 de ani de la mutarea sa către Domnul (15 iulie 1818 – 26 ianuarie 1902)*, MMS, an. LVIII, 1982, nr. 1-2, p. 52.

⁴ Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, *Istoria României*, ediție revăzută și adăugită, Editura Corint, București, 2004, p. 316.

În 1885, Patriarhia ecumenică a recunoscut autocefalia Bisericii Ortodoxe Române.

Mitropolia Moldovei a fost păstorită în secolul al XIX-lea de ierarhi vrednici, care au continuat strădaniile înaintașilor. Mitropolitul Veniamin Costachi (1803-1808; 1812-1821; 1823-1842) a fost ctitor și îndrumător al școlilor în limba română, cea mai de seamă școală înființată de el fiind Seminarul teologic de la Socola. A desfășurat o bogată activitate tipografică, dublată de osteneala traducerii din literatura patristică, postpatristică și cea laică universală. A fost ctitor de locașuri sfinte, în 1833 începând lucrările de construcție ale Catedralei Mitropolitane, pe care însă nu va reuși s-o finalizeze din pricina retragerii din scaun. A desfășurat și o frumoasă activitate social-filantropică în care și-a investit întreaga avere. I-au urmat în scaun mitropolitii Meletie Lefter (1844-1848), Sofronie Miclescu (1851-1860), arhiepiscopul Chesarie Răsmerița (1860-1863) și Calinic Miclescu (1865-1875). După zece ani de păstorie, acesta din urmă a fost ales mitropolit primat la București, lui succedându-i în scaunul mitropolitan al Moldovei Iosif Naniescu. Dintre toți înaintașii, Vlădica Iosif s-a simțit cel mai apropiat de Veniamin Costachi, ale cărui proiecte le va continua în pastorația sa.

Materialul este structurat în patru capitole, fără a se constitui într-o biografie exhaustivă, folosind bibliografia care există până în prezent și câteva surse arhivistice. Primul capitol, prezintă primii ani de viață ai lui Iosif Naniescu și urmărește formarea sa teologică, începând cu educația religioasă din casa părintească și apoi prin pregătirea temeinică dobândită la Seminarul Teologic din Buzău și Colegiul „Sfântul Sava” din București.

În cel de-al doilea capitol se vorbește despre perioada cât ieromonahul Iosif a fost egumen al Mănăstirilor Șerbănești, Găiseni și Sărindar, profesor de religie la diferite școli din București și apoi director de seminar. Sfântul Iosif a fost un iscusit propovăduitor al credinței încă de pe primele

trepte ale slujirii sale în Biserică, remarcându-se ca un bun predicator. Pentru calitățile și dăruirea sa a fost un apreciat profesor de religie, socotit persoana potrivită pentru a îndruma învățământul teologic din cadrul Seminarului Teologic din București. În anul 1872, a fost hirotonit arhiepiscop, iar un an mai târziu a fost ales episcop de Argeș, păstorind timp de doi ani până la alegerea ca mitropolit al Moldovei. Ca arhiepiscop și apoi ca mitropolit, având între atribuții păstrarea și propovăduirea dreptei credințe, a făcut față diferitelor curente de gândire străine de duhul ortodoxiei și potrivnice Bisericii, arătând că cea mai eficientă cale, care nu îndepărtează de la scop, nu este aceea a inovației, ci a fidelității față de Tradiție și canoane.

Capitolul al treilea, dedicat perioadei cât Sfântul Iosif a fost mitropolit al Moldovei, tratează despre activitatea pastoral-misionară și administrativă a acestuia, activitatea culturală și editorială, acordând o atenție specială relației Mitropolitului Iosif cu Seminarul Veniamin din Iași. Este urmărită fidelitatea ierarhului față de Tradiția Bisericii și istoria țării. Un subcapitol special vorbește despre sfințenia vieții Mitropolitului Iosif Naniescu, care a urmat din copilărie calea ostanelor monahale, căutând și imitând modele de oameni cu viață sfântă. Întărind mărturiile contemporanilor, sfințenia ierarhului se descoperă în faptele sale, între care manifestarea milei față de cei aflați în suferință ocupă un loc aparte.

Ultimul capitol aduce în atenție prețuirea de care s-a bucurat Sfântul Iosif cel Milostiv din partea celor care l-au cunoscut, dar și a celor care l-au simțit aproape în momentele de rugăciune din Catedrala Mitropolitană din Iași, pe care el a terminat-o și înfrumusețat-o, sau de la mormântul său. Unanim, contemporani și urmași au recunoscut viața de sfințenie a Mitropolitului Iosif Naniescu.

Anexele cuprind diferite cuvântări ținute de Iosif Naniescu, unele editate anterior, altele inedite. Ilustrând principiul scripturistic potrivit căruia „gura vorbește din prisosul inimii”

(Mt. 12, 34), ele surprind diferitele aspecte ale vieții și activității Sfântului Iosif, dând cititorului posibilitatea să adâncească cele prezentate de textul lucrării. Cuvântul rostit în 1846 la pomenirea de 40 de zile a Episcopului Chesarie al Buzăului arată valorile după care s-a format Sfântul Iosif, fiind totodată dovadă a maturității sale intelectuale; Cuvintele pronunțate în calitate de director al Seminarului Central din București cu ocazia începerii anului școlar 1870-1871 și a hramului școlii la 30 ianuarie 1871 ilustrează perioada profesoratului; Calitatea sa de ctitor al Catedralei Mitropolitane din Iași este pusă în evidență de Cuvântarea rostită cu ocazia punerii pietrei fundamentale la Catedrala Mitropolitană din Iași, la data de 15 aprilie 1881 și de Cuvântul de la sfințirea Catedralei Mitropolitane din Iași din 23 aprilie 1887; Cuvântarea rostită de mitropolitul Iosif în catedrală, în ziua de 14 octombrie 1890, cu prilejul inaugurării statuii lui Gheorghe Asachi, ilustrează atenția ierarhului față de viața culturală a Iașilor, iar Scurta cuvântare ținută în ziua de 20 mai anul 1891, cu ocazia punerii pietrei fundamentale la noul edificiu al Seminarului Veniamin arată grija Mitropolitului Iosif față de învățământul teologic; Discursul rostit la inaugurarea Societății clerului ieșean *Binefacerea* pune în evidență pe filantropul Iosif Naniescu. Ultimul document selectat este *Testamentul*, scris în 8 noiembrie 1900.

În încheiere, doresc să mulțumesc celor care au contribuit la apariția acestei lucrări. Mulțumesc Sfântului Ierarh Iosif care mi-a îngăduit să mă apropiu de prezentarea vieții și activității sale, cu prilejul proclamării locale a canonizării sale. Mulțumesc, de asemenea, Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Teofan, urmașul în scaunul arhipăstoresc de la Iași al Sfântului Iosif, pentru binecuvântarea și încrederea ce mi le-a acordat pentru a mă ocupa de această lucrare și pentru editarea ei, în cele mai bune condiții grafice, la Editura Doxologia. Gânduri de mulțumiri aduc părintelui arhimandrit

Hrisostom Rădășanu, consilierul educațional al Arhiepiscopiei Iașilor, cel care a coordonat diferitele etape ce au trebuit parcurse pentru canonizarea Mitropolitului Iosif Naniescu și pentru sprijinul constant ce mi-l oferă. Mulțumesc magistrului Acad. Pr. prof. univ. dr. Mircea Păcurariu, care a văzut materialul în forma inițială prezentată ca argumente de canonizare către Sfântul Sinod, Prof. univ. dr. Petronel Zahariuc, decanul Facultății de Istorie din Iași, pentru îndrumările și sugestiile oferite pe parcursul scrierii lucrării și, nu în ultimul rând, Editurii Doxologia pentru ajutorul dat pentru apariția acestui volum. Lucrarea nu ar fi fost posibilă fără sprijinul familiei, al soției, Ana, și a celor două fiice, Alexandra și Ioana, cărora le mulțumesc și pe această cale.